

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД
З ПРАВ ЛЮДИНИ
ЧЕТВЕРТА СЕКЦІЯ
СПРАВА “ПОЛТОРАЦЬКИЙ ПРОТИ УКРАЇНИ”
(ЗАЯВА № 38812/97)
РІШЕННЯ
СТРАСБУРГ
29 квітня 2003

Це рішення набуває статусу остаточного відповідно до обставин, що зазначені в параграфі 2 статті 44 Конвенції. Воно може бути редакційно відредаговано.

У справі “Полторацький проти України,

Європейський суд з прав людини (Четверта секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Сер Ніколас Браца, Головуючий,

пані Є. Пам,

п. Й. Макарчик,

пані В. Стражніцька,

п. М. Фішбах,

п. В. Буткевич,

п. Р. Маруште, судді,

та п. М. О’Бойл, секретар секції,

порадившись у нарадчій кімнаті 25 березня 2003 р.,

виносить таке рішення, яке було прийняте цього останнього дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа ґрунтується на заяві (№ 38812/97) проти України, поданій у Європейську комісію з прав людини (далі – Комісія) відповідно до колишньої статті 25 Конвенції про захист прав і основних свобод людини (далі – Конвенція) громадянином України Бориславом Євгеновичем Полторацьким (далі – заявник) 19 вересня 1997 р.
2. Заявника у Суді представляли батько п. Євген Полторацький, п. Ігор Воскобойніков, а пізніше п. Олег Костян. Український Уряд (далі – Уряд) представляв Уповноважений, пані В. Лутковська, з Міністерства юстиції.
3. Справа стосувалася умов тримання заявника в “коридорі смерті” у СІЗО Івано-Франківської області та поводження з ним там.
4. Заява була визнана частково прийнятною Комісією 30 жовтня 1998 року. З 23 по 26 листопада 1998 року Комісія здійснила відрядження до Києва та СІЗО Івано-Франківської області з метою встановлення фактів. У своєму звіті від 26 жовтня 1999 року (колишня стаття 31 Конвенції) вона висловила думку, що у цій справі не було порушення статті 3

Конвенції в частині нелюдського поводження з заявником у СІЗО (одноголосно), що було порушення статті 3 в результаті умов утримання заявника у СІЗО Івано-Франківської області (одноголосно), що було порушено статтю 3 Конвенції в результаті відсутності ефективного розслідування скарг заявника стосовно поганого поводження з ним у СІЗО Івано-Франківської області (двадцяти чотирма голосами проти одного), що було порушено статтю 8 (одноголосно) і що було порушено статтю 9 (одноголосно). [Довідка секретаріату: копію звіту Комісії можна отримати у секретаріаті]

5. Заява була передана в Суд відповідно до положень, що застосовувалися до набуття чинності Протоколу № 11 до Конвенції, 11 вересня 1999 року (стаття 5 § 4 Протоколу № 11 та колишні статті 47 і 48 Конвенції). Вона була передана Четвертій секції Суду (правило 52 § 1 Регламенту Суду). У цій секції відповідно до правила 26 § 1 Регламенту Суду була сформована палата, яка повинна була розглядати справу.
6. Порадившись зі сторонами, Президент Палати прийняв рішення, що в інтересах належного судочинства провадження у справі повинно відбуватися одночасно з провадженням у справах “Назаренко проти України”, “Алієв проти України”, “Данкевич проти України”, Хохліч проти України” та “Кузнецов проти України” (заяви №№ 39483/98, 41220/98, 40679/98, 41707/98 та 39042/97) (правило 43 § 2).
7. Заявник та Уряд надали свої зауваження щодо суті заяви (правило 59 § 1).
8. 1 листопада 2001 Суд змінив склад секцій (правило 25 § 1). Ця справа була передана на розгляд новому складу Четвертої секції.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

A. Загальний опис подій

9. 12 грудня 1995 р. Івано-Франківський обласний суд визнав заявника винним у вбивстві чотирьох осіб і засудив його до смертної кари з конфіскацією майна.
10. 22 лютого 1996 р. Верховний Суд залишив вирок суду першої інстанції в силі. За рішенням відповідних посадових осіб слідчого ізолятора Управління Міністерства внутрішніх справ у Івано-Франківській області заявник був переведений до однієї з камер, призначених для осіб, які очікують виконання вироку у вигляді смертної кари.
11. Мораторій на виконання таких вироків був проголошений Президентом України 11 березня 1997 р. Рішенням № 11рр/99 від 29 грудня 1999 р. Конституційний Суд України визнав неконституційними положення Кримінального кодексу стосовно смертної кари. Покарання у вигляді смертної кари було, таким чином, замінене на довічне ув'язнення відповідно до Закону № 1483-III від 22 лютого 2000.
12. 2 червня 2000 Івано-Франківський обласний суд замінив заявнику покарання у вигляді смертної кари на довічне ув'язнення.

B. Факти

13. Факти у справі стосовно умов утримання заявника в СІЗО Івано-Франківської області та події під час його перебування там викладалися неоднаково заявником та Урядом.
14. Факти, як вони викладалися заявником, наведені у параграфах 16-21 нижче. Факти, як вони викладалися Урядом, наведені у параграфах 22-28 нижче.
15. Опис документів, наданих Комісії та Суду, представлений у параграфах 29-57.

16. Для встановлення фактів у світлі спору щодо умов утримання заявника та подій, які сталися у СІЗО Івано-Франківської області, Комісія провела своє власне розслідування відповідно до колишньої статті 28 § 1 (а) Конвенції. З цією метою Комісія розглянула ряд документів, наданих заявником та Урядом в обґрунтування своїх відповідних тверджень, і призначила трьох делегатів для заслухання свідчень свідків на слуханні, яке було проведене у Міністерстві юстиції в Києві 23 та 26 листопада 1998 р. та у Івано-Франківську 24 та 25 листопада 1998 р. Оцінка доказів Комісією та її висновки щодо фактів підсумовані у параграфах 58-75.

1. Факти, як вони описані заявником

17. 12 грудня 1995 р. Івано-Франківський обласний суд засудив заявника за вбивство чотирьох осіб до смертної кари з конфіскацією усього особистого майна. Після вироку суду першої інстанції він був поміщений у окрему камеру. Йому не дозволялося писати родині, а також мати побачення з адвокатом. Він кілька разів звертався з проханням щодо побачення з адвокатом.
18. 22 лютого 1996 р. Верховний Суд залишив вирок суду першої інстанції в силі. За рішенням адміністрації слідчого ізолятора Міністерства внутрішніх справ заявник був переведений до камери, призначеної для осіб, які очікують смертної кари. 30 березня 1996 р. адвокат заявника звернувся з клопотанням про надання побачення з заявником для передачі йому ухвали Верховного Суду у його справі. Начальник СІЗО не надав йому такого дозволу.
19. Крім Закону “Про попереднє ув'язнення” від 1993 р. (далі – Закон) умови ув'язнення осіб, засуджених до смертної кари, регулювалися Інструкцією, зміст якої був не для друку. Відповідно до Інструкції прогулянки на відкритому повітрі, перегляд телепередач, купівля газет та отримання посилок з їжею від родичів були заборонені. Інструкція, таким чином, перешкоджала заявнику користуватися правами, гарантованими Законом.
20. У відповіді заступника начальника Управління Міністерства внутрішніх справ у Івано-Франківській області на скарги батька заявника щодо умов утримання заявника містилося посилання на Інструкцію. Крім того, батько заявника отримав інформацію від заступника начальника СІЗО, з якої випливало, що Закон не застосовувався до заявника. Якби Закон застосовувався до заявника, тоді відповідно до статті 9 (1) і (13) він мав би право на щоденну прогулянку на відкритому повітрі, право отримувати бандеролі двічі на місяць і право дивитися телевізор. Однак з 1995 по 1998 р. щодо цього існувала сувора заборона. До вересня 1997 р. заявникові також заборонялося відправляти і отримувати листи. Лише у вересні 1997 р. заступник начальника СІЗО в усній розмові повідомив матір заявника, що заявник може надсилати і отримувати листи. Крім того, батькові заявника було відмовлено у зустрічі з ним 29 травня 1995 р., 10 червня та 31 липня 1996 р. без жодних пояснень з боку посадових осіб СІЗО. З липня 1996 р. замість щомісячних зустрічей, які мали б тривати до двох годин, батькові заявника дозволялося мати зустріч з заявником тривалістю не більше однієї години один раз на три місяці.
21. Що стосується відвідин священика, батько заявника та представники духовенства неодноразово, проте без успіху, зверталися до посадових осіб СІЗО та Адміністрації слідчого ізолятора Управління Міністерства внутрішніх справ у Івано-Франківській області за дозволом для заявника мати зустрічі зі священиком.
22. Заявник також вказав, що він кілька разів скаржився на умови, у яких він утримувався. Він також без успіху звертався до посадових осіб СІЗО за дозволом надіслати заяву до Європейської комісії з прав людини.

23. У своєму листі до Комісії від 6 березня 1998 р. батько заявника зазначив, що 4 березня 1998 р. він мав зустріч зі своїм сином, який розповів йому про перевірку, проведену комісією Міністерства внутрішніх справ у середині лютого 1998 р. Після від'їзду комісії заявник був переведений в камеру, яка була гірше обладнана і брудна. Вікно камери було повністю закрито ставнями. Зливного бачка для змивання унітазу не було, тому його не можна було належним чином очистити, що спричиняло нестерпний сморід. Крім того, заявнику видавалося лише 250 г гарячої води для чаю або молока. Весь його посуд забрали. Також забрали Біблію. Заявнику було заборонено читати періодичні видання, а його щоденник та календар вилучили.

2. Факти, як вони були описані Урядом

24. Уряд вказав, що правовий статус та умови утримання осіб, засуджених до смертної кари, були викладені у Законі та Кримінально-процесуальному кодексі. Відповідно до розділу 8 Закону особа, засуджена до смертної кари, трималася під вартою окремо від інших засуджених. Камера, до якої було переведено заявника після набуття вироком щодо нього законної сили, відповідала гігієнічно-санітарним нормам, викладеним у розділі 11 Закону: розмір камери був 9 м², у ній було ліжко, стіл, радіо, достатнє природне та електричне освітлення, опалення, проточна вода і туалет.

25. Заявник був забезпечений харчуванням тричі на день, одягом, взуттям стандартного типу, а також іншими предметами щоденного вжитку. Медичне обслуговування, лікування, профілактичні й анти-епідеміологічні заходи були організовані та впроваджувалися відповідно до законодавства з питань охорони здоров'я.

26. Відповідно до розділу 12 Закону до виконання вироку особам, засудженим до смертної кари, як правило, дозволялися візити родичів та інших осіб не частіше, ніж один раз на місяць, за письмовою згодою суду, що розглядав справу. Тривалість візиту не могла перевищувати 2 годин. Після розгляду справи апеляційним судом візити юристів та захисників могли бути дозволені начальником Головного управління Міністерства внутрішніх справ, начальником обласного управління Міністерства внутрішніх справ або його заступником, відповідальним за слідчий ізолятор. Відповідно до розділу 12 Закону візити адвокатів особи дозволялися без будь-яких обмежень щодо їх кількості та тривалості.

27. Після винесення вироку судом першої інстанції 13 грудня 1995 р. батьки заявника та адвокат отримали дозвіл на побачення з ним. Батьки відвідували заявника 15 грудня 1995 р. та в січні 1996 р. Адвокат заявника мав побачення з ним 21 грудня 1995 р. і 7 січня 1996 р. Протягом періоду з 22 лютого 1996 р. по 29 грудня 1997 р. батьки зверталися до Управління МВС у Івано-Франківській області за дозволом на побачення з заявником 24 лютого, 4 березня, 5 квітня, 4 травня, 2 липня, 1 жовтня, 18 листопада і 25 грудня 1996 р., а також 3 і 20 червня і 19 вересня 1997 р. Дозвіл на побачення їм було надано 24 лютого, 5 березня, 5 квітня, 4 травня, 2 липня, 4 жовтня і 4 грудня 1996 р., а також 4 березня, 4 червня, 4 вересня і 4 грудня 1997 р.

28. Адвокат заявника звертався за дозволом на побачення з заявником 25 квітня, 11 листопада, 18 і 19 грудня 1996 р. Дозвіл було надано 7 травня 1996 р. та у інші дні, як вимагалось.

29. Особам, засудженим до смертної кари, було дозволено надсилати необмежену кількість листів. Протягом 1995-1998 рр. заявник надіслав 31 лист: 24 листи стосовно своєї кримінальної справи та 7 листів до родичів. 17 вересня 1997 р. заявник вперше звернувся до обласного управління Міністерства внутрішніх справ за дозволом надсилати листи до родичів. Після цього він відправив листи до батьків 19 і 26 листопада та 31 грудня 1997 р., 5, 16, 20 і 30 січня, 3 лютого, 11 березня, 6 квітня, 15 травня, 17 червня, 6

липня, 10 серпня, 15 вересня, 22 жовтня, 13 листопада і 11 грудня 1998 р. Він отримав листи від батьків 18 і 29 вересня, 19 жовтня, 20 листопада і 24 грудня 1997 р., 16 і 26 січня, 6, 10, і 23 лютого, 14 і 16 березня, 17 квітня, 14 травня, 1 і 8 червня, 1 і 30 липня, 20 серпня, 29 вересня, 10, 22 і 27 жовтня, 4, 20, 26 і 30 листопада, 4, 17 і 21 грудня 1998 р.

30. Крім того, Уряд повідомив, що Генеральний прокурор провів ретельне розслідування питань, піднятих у зверненнях заявника та його батьків стосовно застосування незаконних методів слідства у справі заявника, зокрема, катування та жорстокого і нелюдського поводження. Інформація не знайшла підтвердження, було встановлено, що вона є необґрунтованою. Фактично скарги заявника, його батьків і адвоката були отримані 11 березня, 8 квітня, 13, 14 і 29 травня, 24 липня, 11 вересня, 25 жовтня 1996 р., а також 5 і 17 березня, 19 травня, 25 липня 1997 р. Відповіді на них були надіслані 20 і 23 березня, 23 і 24 квітня, 23 травня, 27 червня, 1 серпня, 30 вересня і 14 листопада 1996 р., а також 28 і 31 березня і 20 травня 1997 р. 31 липня 1997 р. обмін листами та провадження стосовно скарг, поданих заявником та його батьками, були припинені відповідно до розділу 12 Закону.

С. Документи

31. У листі від 26 травня 1998 р. начальник СІЗО надіслав відповідь на скаргу, подану батьком заявника 10 травня 1998 р., повідомивши його, що особам, засудженим до смертної кари, дозволено надсилати дванадцять листів на рік. Він також зазначив, що заявник знав про свої права і обов'язки.
32. У листі від 10 серпня 1998 р. прокурор Івано-Франківської області повідомив батька заявника, що побачення і листування осіб, засуджених до смертної кари, регулюються Інструкцією, а не Законом, на який посилався батько заявника у своїй скарзі.
33. У письмовій скарзі від 4 вересня 1998 р., адресованій обласному прокуророві, батьки заявника, серед іншого, скаржилися на те, що вони не бачили заявника три місяці і що з 5 липня 1998 р. вони не отримували від нього листів, що 2 вересня 1998 р. вони дізналися, що заявника били і принижували, що п. Івашко, заступник начальника СІЗО, втручався у розмову заявника з батьками під час побачення 2 вересня, коли заявник розповідав про умови свого утримання, і що протягом року і шести місяців заявнику відмовляють у можливості побачення зі священником, незважаючи на його прохання.
34. У листі від 10 вересня 1998 р. обласний прокурор повідомив батька заявника, що надання побачень і право на листування регулюються національним законодавством і що адміністрація СІЗО діяла в межах цього законодавства.
35. 11 вересня 1998 р. батько заявника надіслав скаргу п. Штаньку, Голові Державного департаменту з питань виконання покарань, на яку останній відповів 12 жовтня 1998 р., скарги були подібними до тих, які містилися у листі заступнику прокурора області від 4 вересня 1998 р. П. Штанько відповів, що заявник був розміщений у одиночній камері через те, що порушив правила. Крім того, розслідування не встановило, що до заявника застосовувалась будь-яка фізична сила і що адміністрація СІЗО принижувала його чи обмежувала його права, що було підтверджено самим заявником. Батька заявника було також повідомлено, що побачення, включно з побаченнями зі священником, можуть бути дозволені Управлінням МВС у Івано-Франківській області.
36. 10 вересня 1998 р. заступник прокурора Івано-Франківської області надіслав звіт Генеральному прокурору. Звіт стосувався висновків розслідування, проведеного внаслідок скарги батька заявника про нібито незаконні дії адміністрації СІЗО щодо листування заявника та побачень. Звіт містив висновок, що розслідування не виявило будь-яких порушень прав заявника адміністрацією СІЗО.

37. 23 жовтня 1998 р. батьки заявника подали клопотання прокурору області, в Управління МВС у Івано-Франківській області та начальнику СІЗО. Вони вимагали створення незалежної медичної комісії для перевірки стану здоров'я заявника. Вони стверджували, що ув'язнені піддавалися катуванню, що призвело до спроби самогубства одного з них або замаху на його життя. 3 листопада 1998 р. начальник СІЗО повідомив батьків заявника про те, що їх клопотання відхилене на підставі того, що немає ознак катування чи застосування фізичного насильства до заявника і що стан його здоров'я задовільний.
38. 23 і 24 жовтня 1998 р. батьки заявника надіслали листа пані Лені Фішер, тодішньому Президенту Парламентської Асамблеї Ради Європи. Вони скаржилися на катування, застосоване до заявника і одного з його співкамерників, Кузнецова, що призвело до спроби самогубства останнього, і стверджували, що вони були поміщені у лікарню і що Кузнецов був паралізований. Крім того, батьки скаржилися, що їм не дали можливості побачити заявника.
39. У листі від 26 жовтня 1998 р. батьки заявника повідомили Комісію, що “в установі ВІ 304/199 в Івано-Франківську була спроба незаконно стратити несправедливо засуджених М. Кузнецова і Б. Полторацького і що Уряд вчинив спробу приховати цю подію”.
40. Рукописний медичний висновок, виданий 28 жовтня 1998 р., був підписаний заявником. У висновку йшлося про те, що на заявнику не виявлено жодних ознак побиття і що стан його здоров'я задовільний.
41. У заяві від 28 жовтня 1998 р., написаній власноруч, заявник зазначав, що адміністрація СІЗО поводитися з ним належним чином, що до нього не застосовувалося фізичне насильство, що дисциплінарні заходи, застосовані до нього, були виправдані і що скарги його батьків є необґрунтованими.
42. обласне управління з питань виконання покарань Міністерства внутрішніх справ 29 жовтня 1998 р. підготувало звіт у відповідь на скаргу батька заявника про стверджуване катування та вимогу створення незалежної медичної комісії для аналізу стану здоров'я заявника. У звіті зазначалося, що 28 жовтня 1998 р. заявник був оглянутий лікарями СІЗО, які не виявили жодних ознак фізичних ушкоджень. У ньому також йшлося про те, що заявник заперечив факт катування.
43. У листі від 30 жовтня 1998 р. заступник Голови обласного управління Міністерства внутрішніх справ повідомив матір заявника про те, що її скарга стосовно катування, якому нібито був підданий заявник, була розглянута і визнана необґрунтованою. Медичний огляд заявника не виявив жодних ознак катування. Відповідно, немає підстав створювати медичну комісію для розслідування звинувачень.
44. У листі від 2 листопада 1998 р. заступник прокурора області повідомив Генерального прокурора про висновки розслідування, проведеного у зв'язку зі скаргою батька заявника про обмеження листування заявника і побачень, втручання з боку посадових осіб СІЗО під час побачення заявника з батьками 2 вересня 1998 р. і катування, нібито застосоване до заявника. У листі зазначалося, що, що стосується обмеження листування заявника та побачень, батько неправильно послався на Закон, який не застосовувався до цієї категорії ув'язнених, що втручання посадової особи СІЗО було виправдане і що 25 вересня 1998 р. заявник пройшов детальне медичне обстеження, яке не виявило жодних фізичних ушкоджень. Насамкінець, у листі пояснювалося, що заявника був поміщений у одиночну камеру через те, що порушив правила СІЗО, не дозволяючи охоронцю оглянути себе після повернення зі щоденної прогулянки за межами камери.
45. У листі від 20 листопада 1998 р. заступник прокурора області надіслав відповідь на скаргу матері заявника про фізичне катування, що нібито було застосоване до заявника, і на її вимогу про медичне обстеження заявника. Він вказав, що 28 жовтня 1998 р. заявник

пройшов медичне обстеження, яке встановило, що твердження були необґрунтованими. Медичний висновок був підтверджений і підписаний заявником.

46. У своєму наступному листі від 23 листопада 1998 р. заступник прокурора області повідомив батька заявника, що його твердження про незаконні дії з боку адміністрації СІЗО були необґрунтованими.
47. У листі від 8 грудня 1998 р. заступник Голови обласного управління Міністерства внутрішніх справ повідомив представника заявника, п. Воскобойнікова, що йому не може бути надано дозволу на побачення з заявником, оскільки заявник вже мав побачення з рідними у цьому місяці.
48. У листі від 8 грудня 1998 р. з Державного департаменту з питань виконання покарань батька заявника було повідомлено, що ретельне розслідування довело, що його скарга про незаконну спробу стратити його сина була необґрунтованою і що стан здоров'я його сина задовільний.
49. 22 грудня 1998 р. заявник звернувся з клопотанням до начальника обласного управління Міністерства внутрішніх справ про дозвіл мати побачення зі священником. Це клопотання було задоволене і він мав зустріч зі священником 26 грудня 1998 р.
50. У листі від 15 лютого 1999 р. начальник СІЗО повідомив батька заявника, що його скарга від 22 січня 1999 р. була розглянута. Він зазначив, що особи, засуджені до смертної кари, мають право отримувати дві посилки на рік, але не з продуктами харчування.
51. У рішенні від 5 березня 1999 р. прокурор відхилив заяву батьків заявника про порушення кримінальної справи щодо заступника прокурора області. Він відмовив у порушенні кримінальної справи щодо заступника обласного прокурора на тій підставі, що не знайдено підтвердження вчинення останнім злочину. Він, серед іншого, зазначив, що Закон не застосовувався до умов утримання ув'язнених, засуджених до смертної кари. Умови їх утримання регулювались Інструкцією, на яку поширювалася дія положень про державну таємницю.
52. Відповідно до записів СІЗО батьки заявника зверталися з клопотаннями про побачення з заявником 19 вересня 1997 р., 4 березня, 8 квітня, 19 червня, 22 липня, 2 листопада і 21 грудня 1998 р. Їм було надано дозвіл 7 жовтня 1997 р., 4 березня, 22 квітня, 20 серпня, 17 листопада і 11 грудня 1998 р., побачення відбулись 4 грудня 1997 р., 4 березня, 12 червня, 2 вересня і 26 листопада 1998 р., а також 4 січня 1999 р. Клопотання від 19 червня 1998 р. було відхилене.
53. Відповідно до записів СІЗО заявник відсилав листи батькам 17 вересня, 19 і 26 листопада, 31 грудня 1997 р., 5, 16, 20 і 30 січня, 3 лютого, 11 березня, 6 квітня, 15 травня, 17 червня, 6 липня, 10 серпня, 15 вересня, 22 жовтня, 13 листопада і 11 грудня 1998 р. Він отримав листи від батьків та інших осіб 18 і 29 вересня, 19 жовтня, 20 листопада і 24 грудня 1997 р., 16 і 26 січня (два листи), 6, 10, 17 і 23 лютого, 6, 14 і 16 березня, 6, 17, 20, 27 і 29 квітня, 14 травня, 1, 8 і 30 червня, 1, 20 і 30 липня, 20 серпня (два листи), 29 вересня, 10, 22 (два листи) і 27 жовтня, 4, 13, 20, 26 і 30 листопада, 4, 17 і 21 грудня 1998 р.
54. У недатованому листі п. Й.М. Павлюк, заступник начальника СІЗО, зазначив, що з 11 вересня 1997 р. по 18 грудня 1998 р. ні заявник, ні його батьки не зверталися з проханням про побачення заявника зі священником. Крім того, він заявив, що протягом вказаного періоду жоден представник духовенства не звертався з таким проханням. Він підписав заяву.

55. Відповідно до медичної картки заявника заявнику було зроблено рентгенівські знімки і аналіз крові 23 квітня 1998 р. 25 вересня, 1 і 28 жовтня, 9, 19 і 27 листопада, 3, 10, 17 і 24 грудня 1998 р. заявник був оглянутий психіатром СІЗО.
56. У письмовому клопотанні Голові Департаменту з питань виконання покарань Міністерства внутрішніх справ, п. Бойку, батько заявника як представник заявника звертався по дозвіл на конфіденційну зустріч з заявником, щоб обговорити питання щодо його заяви, яка знаходилася на розгляді у Європейському суді з прав людини. 23 травня 2000 р. після повторної вимоги від 15 травня 2000 р. дозвіл був наданий для звичайного побачення на 5 червня 2000 р.
57. 16 травня 2000 р. батько заявника надіслав скаргу заступнику Міністра внутрішніх справ про те, що його клопотання про конфіденційну зустріч залишилося без відповіді.
58. У листі від 14 липня 2000 р. заступник Голови Державного департаменту з питань виконання покарань, п. В.А. Львовчкін, відповів, що п. Бойко надав дозвіл батькові заявника мати побачення з заявником 5 червня 2000 р. і що побачення відбулось, як планувалося. Він додав, що відповідно до статті 40 Виправно-трудового кодексу адвокату може бути наданий дозвіл на конфіденційну зустріч з клієнтом після пред'явлення ордеру і посвідчення особи.

D. Оцінка Комісією доказів і її висновки щодо фактів

59. Оскільки існував спір щодо фактів у справі, Комісія за допомогою сторін провела розслідування і заслухала усні свідчення п'ятнадцяти свідків: заявника, батьків заявника, п. Броніслава С. Стичинського, заступника Міністра юстиції, п. Дрижчаного, начальника управління Генеральної прокуратури, п. Івана В. Штанька, заступника Міністра внутрішніх справ, п. Петра А. Яремківа, начальника СІЗО Івано-Франківської області, п. Богдана В. Качура, лікаря СІЗО, п. Станіслава В. Прохницького, фельдшера, п. Юрія М. Піндюса, помічника начальника СІЗО, який чергував 3 вересня 1998 р., п. Федора О. Савчука, помічника начальника СІЗО, який чергував в ніч з 2 на 3 вересня 1998 р., п. Ігоря П. Івашка, заступника начальника СІЗО, п. Ярослава М. Павлюка, заступника начальника СІЗО, п. Валентина М. Набіуліна, начальника Управління з нагляду за слідчими ізоляторами і тюрмами Управління виконання покарань, п. Олександра В. Кмита, заступника начальника Управління Міністерства внутрішніх справ у Івано-Франківській області, і п. Анатолія О. Бойка, начальника Івано-Франківського обласного департаменту виконання покарань Міністерства внутрішніх справ.

Висновки Комісії можуть бути підсумовані таким чином.

1. Стверджені напади на заявника з боку працівників СІЗО

60. Заявник дав свідчення перед Делегатами, що його було побито 2 вересня 1998 р. після зустрічі з батьками цього ж дня. Під час цієї зустрічі він розповів батькам, що його били і називали твариною. Батьки заявника засвідчили перед Делегатами, що 2 вересня 1998 р. їх син повідомив їм, що його били і принижували. Комісія зауважила, однак, що заявник заперечив перед Делегатами, що його били до 2 вересня 1998 р. Вона дійшла висновку, такими чином, що не було встановлено, що заявника били до 2 вересня 1998 р.
61. Що стосується подій 2 вересня 1998 р., заявник заявив перед Делегатами, що після зустрічі з батьками цього ж дня його завели у "кінозал", де четверо осіб, включно з п. Павлюком, черговим помічником начальника СІЗО, чекали на нього з палицями. Тричі його попросили розповісти все, але він відмовлявся, і його били по ногах, стегнах, спині і грудях. Він повернувся до своєї камери і описав все до ранку на чотирьох аркушах, які були додані до матеріалів.

62. Крім того, заявник зазначив, що його було побито 10, 14 і 22 вересня 1998 р., одного дня під час технічного обшуку камери його вивели з камери і наказали роздягтися для огляду його одягу. Він був голий, і його били. Йому наказали лягти на підлогу обличчям донизу з руками за головою. Він вказав Делегатам ім'я К.Й. Гревнін.
63. Комісія дійшла висновку, що розповідь заявника містила ряд деталей і елементів, які б не могли міститися у вигаданій історії. Вона зазначила, проте, що немає жодних записів щодо подій, які б стосувалися жорстокого поводження, описаного заявником. Комісія прийняла твердження заявника, що він боявся скаржитися або писати будь-кому про це. Однак їй було важко погодитися з цим аргументом з огляду на те, що він не боявся, коли розповів батькам 2 вересня 1998 р., що його били. Крім того, психіатр СІЗО бачив його 25 вересня 1998 р. і не зазначив будь-яких проблем стосовно стану його здоров'я або ушкоджень. Комісія додала, що у медичному висновку від 28 вересня 1998 р., який був підписаний заявником, зазначалося, що огляд заявника не виявив жодних ознак побиття і що стан його здоров'я був задовільний.
64. Далі Комісія зазначила, що 28 вересня 1998 р. заявник підписав заяву, що адміністрація СІЗО поводитися з ним належним чином, що жодного фізичного насильства до нього не застосовувалося, що дисциплінарні заходи, застосовані до нього, були виправдані і що скарги його батьків не були обґрунтовані. Комісія зважила на те, що перед Делегатами заявник заперечив зміст своєї заяви і вказала на те, що практика адміністрації СІЗО вимагати від ув'язненого підтвердити письмово, що службовці поводяться з ним належним чином, викликає підозри.
65. Що стосується тверджень батьків заявника перед Делегатами, що після стверджуваного побиття і катування 2 вересня 1998 р. рано вранці 3 вересня 1998 р. заявник був переведений до Чукоповської психоневрологічної лікарні і поміщений в реанімацію, де йому було зроблено переливання крові, Комісія зауважила, що хоча заявник підтвердив, що його було побито після побачення з батьками 2 вересня 1998 р., він заперечив, що його було поміщено до лікарні. Це було підтверджено показами лікаря СІЗО, фельдшера, чергового помічника начальника СІЗО і заступника начальника СІЗО, які були заслухані Делегатами. На додаток, немає жодних документів, які б доводили, що заявника поміщали у лікарню у вищевказану дату. Комісія не вважала свідчення батьків з цього приводу переконливими чи достовірними.
66. Комісія постановила, що не було медичних чи інших суттєвих доказів, які б підтверджували, що заявник зазнав ушкоджень в результаті жорстокого поводження з боку службовців СІЗО Івано-Франківської області, як він стверджував. Комісія взяла до уваги той факт, що заявник заперечив, що його били до 2 вересня 1998 р. і що він був переведений до лікарні після цієї дати, і що відсутність будь-якого застосування сили службовцями СІЗО 2, 10, 14 і 22 вересня 1998 р. була підтверджена свідченнями, заслуханими Делегатами. Комісія, таким чином, визнала неможливим встановити поза розумним сумнівом, що заявник був підданий нелюдському поводженню в СІЗО, як він стверджував.

2. Розслідування звинувачень заявника і його батьків

67. 4 вересня 1998 р. батьки заявника надіслали скаргу прокурору області, стверджуючи, серед іншого, що вони дізналися про те, що службовці СІЗО побили заявника і принижували його. Такі ж скарги вони надіслали голові державного департаменту з питань виконання покарань 11 вересня 1998 р. 12 жовтня 1998 р. батьку заявника було повідомлено, що розслідування не встановило факту застосування будь-якої фізичної сили до його сина і приниження останнього з боку адміністрації СІЗО чи обмеження його

прав. Також повідомлялося, що цей висновок був підтверджений письмово самим заявником.

68. 23 жовтня 1998 р. батьки заявника надіслали клопотання прокурору області, в обласне управління Міністерства внутрішніх справ і начальнику СІЗО про створення незалежної медичної комісії для аналізу стану здоров'я заявника. Вони стверджували, що ув'язнені зазнавали катування, що призвело до спроби самогубства одного з них, Кузнецова, або замаху на його життя. 30 жовтня 1998 р. заступник начальника обласного управління Міністерства внутрішніх справ повідомив матір заявника, що її скарга стосовно катування заявника була розглянута і визнана необґрунтованою і що медичне обстеження заявника не виявило жодних ознак катування. 3 листопада 1998 р. начальник СІЗО повідомив батьків заявника, що їх клопотання було відхилене на тій підставі, що немає жодних ознак катування чи використання будь-якої іншої форми фізичного насильства до заявника і що стан його здоров'я задовільний. У листі від 20 листопада 1998 р., адресованому батькам заявника, заступник прокурора області підтвердив, що 28 жовтня 1998 р. заявник пройшов медичне обстеження, яке встановило, що звинувачення батьків є необґрунтованими. Крім того, 2 листопада 1998 р. заступник прокурора області надіслав звіт Генеральному прокурору, у якому йшлося про результати розслідування, проведеного у зв'язку з, серед іншого, звинуваченнями, що заявник був підданий катуванню. Лист підтверджував, що 25 вересня 1998 р. заявник пройшов детальне медичне обстеження, яке не виявило жодних фізичних ушкоджень.
69. Комісія констатувала, що 8 грудня 1998 р. батько заявника отримав листа з Державного департаменту з питань покарань, у якому повідомлялося, що детальне розслідування довело, що його скарга про спробу стратити його сина є необґрунтованою і що стан здоров'я останнього задовільний. Розслідування закінчилося 5 березня 1999 р. рішенням прокурора з приводу заяви батьків заявника про порушення кримінальної справи щодо прокурора області. Прокурор відмовив у порушенні кримінальної справи на тій підставі, що не виявлено злочину.
70. Комісія констатувала, що немає будь-яких тогочасних записів, які б містили деталі розслідування звинувачень батьків заявника про події вересня 1998 р., яке проводилося державними органами. Вона не бачила жодного документу, який би підтверджував, що розслідування проводилося будь-яким іншим державним органом, крім тих, які прямо фігурували у фактах, про які скаржилися батьки заявника. Крім того, медичний висновок від 28 жовтня 1998 р. був складений через майже 2 місяці після стверджуваного катування заявника, а заявник не обстежувався лікарем СІЗО чи психіатром СІЗО з 23 квітня по 25 вересня 1998 р.

3. Умови утримання заявника в “коридорі смерті”

71. Комісія встановила, що вісім ув'язнених СІЗО Івано-Франківської області, засуджених до смертної кари, включно із заявником, трималися в одиночних камерах без можливості спілкування з іншими ув'язненими. Камера заявника була 2X5X3 м. У ній був відкритий туалет, умивальник з одним краном з холодною водою, два ліжка, прикріплені до підлоги стіл і невелика лавка, центральне опалення та вікно з решітками. У камері заявник мав деякі книги, газети, шахівницю, мило і туалетний папір, трохи фруктів та іншої їжі. Під час візиту делегатів 24-25 листопада 1998 року у камері було занадто тепло, особливо у порівнянні з іншими кімнатами у СІЗО. Світло було ввімкнене 24 години на добу, а радіо вимикалося на ніч. За ув'язненими часто спостерігали охоронці через невелике вічко у дверях камери, що позбавляло їх будь-якої приватності. Камера була свіжо побілена, з чого можна було зробити висновок, що до візиту делегатів умови були гіршими. Комісія взяла до уваги свідчення заявника, що з 24 лютого по 24 березня 1998 року у камері не було крана з водою і умивальника, а лише невелика труба у стіні поруч з туалетом, а вода

вмикалася лише з коридору, що стіни були вкриті фекаліями, і що не було зливного бачка в туалеті. Комісія дійшла висновку, що свідчення заявника, які не заперечувалися Урядом, є переконливими.

72. Комісія також взяла до уваги свідчення заявника, що до травня 1998 р. вікно у камері було завішене ставнями і що йому не дозволялось мати щоденні прогулянки.
73. Стосовно візитів батьків заявника, Комісія встановила, що, крім клопотання батьків від 19 червня 1997 р., всі їх клопотання про побачення задовольнялись. Батьки звертались з проханням про побачення з сином 19 вересня 1997 р., 4 березня, 8 квітня, 22 липня, 2 листопада і 1 грудня 1998 р. Дозвіл було надано 7 жовтня 1997 р., 4 березня, 22 квітня, 20 серпня, 17 листопада і 11 грудня 1998 р., а побачення відбулись 4 грудня 1997 р., 4 березня, 12 червня, 2 вересня і 26 листопада 1998 р., а також 4 січня 1999 р. Комісія відзначила, що клопотання батьків про побачення із заявником в основному задовольнялись на дату через два або три місяці після подання клопотання. Крім того, два охоронці були присутніми на побаченнях і були уповноважені переривати розмови, якщо вони вважали, що батьки або заявник казали щось “неправдиве”.
74. Що стосується листування заявника, Комісія з'ясувала, що 17 вересня 1997 р. заявник вперше звернувся в обласне управління Міністерства внутрішніх справ за дозволом надіслати лист родичам. Після цього він надсилав листи батькам 19 і 26 листопада 1997 р., 31 грудня 1997 р., 5, 16, 20 і 30 січня, 3 лютого, 11 березня, 6 квітня, 15 травня, 17 червня, 6 липня, 10 серпня, 15 вересня, 22 жовтня, 13 листопада і 11 грудня 1998 року. Він отримав листи від батьків 18 і 29 вересня, 19 жовтня, 20 листопада і 24 грудня 1997 р., а також 16 і 26 січня, 6, 10 і 23 лютого, 14 і 16 березня, 17 квітня, 14 травня, 1 і 8 червня, 1 і 30 липня, 20 серпня, 29 вересня, 10, 22 і 27 жовтня, 4, 20, 26 і 30 листопада, 4, 17 і 21 грудня 1998 р.
75. Комісія не могла з достатньою чіткістю встановити, чи подавали заявник або його батьки клопотання про дозвіл на побачення заявника зі священником. Проте, вона встановила, що хоча заявник мав побачення зі священником 26 грудня 1998 р. після його вимоги від 22 грудня 1998 р., регулярних відвідин ув'язнених священниками не було.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. Конституція України

76. Відповідно до п.п. 2 та 3 статті 8 норми Конституції є нормами прямої дії. Гарантується право на звернення до суду для захисту конституційних прав людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України.
77. Ч. 1 статті 9 проголошує, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України
78. Ч. 3 статті 15 заборонена цензура.
79. Згідно зі статтею 19 правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.
80. Стаття 22 проголошує, що права та свободи людини і громадянина гарантуються і не можуть бути скасовані при прийнятті нових законів та внесенні змін до чинних законів.
81. Згідно з п.п. 2 та 4 статті 29 ніхто не мав бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. Кожному заарештованому та затриманому має бути невідкладно

повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника.

82. Відповідно до пунктів 2 та 3 статті 55 кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.
83. За статтею 59 кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура.
84. Ч. 3 статті 63 проголошує, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду.
85. Відповідно до статті 64 конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Б. Законодавчі положення, що регулювали умови утримання в “коридорі смерті”

86. Умови утримання в “коридорі смерті” в українській в'язничній системі регулювалися послідовно Інструкцією від 20 квітня 1998 р. про умови утримання осіб, засуджених до смертної кари (далі – Інструкція), і Тимчасовим положенням від 25 червня 1999 р. про умови утримання осіб, засуджених до смертної кари, у слідчих ізоляторах (далі – Тимчасове положення).
87. Інструкцією закріплено, що після винесення остаточного вироку, особи засуджені до смертної кари, повинні утримуватись окремо від інших засуджених у спеціально об'єднаних камерах. У виключних випадках, у одній камері могли утримуватись не більше двох таких засуджених. Площа камери на одного засудженого, що перебував у одиночній камері, повинна була бути не меншою за 4 квадратні метри, у камері на дві особи не меншою за 3 квадратні метри. Засуджені забезпечувались індивідуальним спальним місцем та постільною білизною. Вони носили уніформу розроблену для особливо небезпечних рецидивістів. Посилання робились також і на їх правовий статус та обов'язки. Встановлювались кількість побачень з родичами та кількість листів, яку в'язні могли надсилати та отримувати: вони мали право на одне побачення в місяць та могли надіслати одного листа на місяць. На отримання пошти обмежень не було. В'язні могли отримувати дві бандеролі на рік. Вони мали право на щоденні одногодні прогулянки на свіжому повітрі. За межами камер в'язні перебували в наручниках. Їм не дозволялось працювати.

Засуджені могли також читати книжки, журнали та газети, придбані у в'язничній бібліотеці та/чи куплені через в'язничну торговельну мережу; вони могли отримувати грошові перекази; вони могли зберігати у камерах особисті речі та продукти харчування та купувати їжу та предмети туалету у в'язничній крамниці двічі на місяць (на суму не більше розміру 1 мінімальної заробітної плати), та грати у настільні ігри. Вони могли зустрічатися з адвокатами. Медичне обслуговування здійснювалось відповідно до національного законодавства.

Засуджені могли звертатися зі скаргами до державних органів. Такі скарги мали бути відправлені на протязі трьох днів. Скарги Генеральному прокуророві цензури не підлягали.

88. Тимчасове положення розширило права осіб, засуджених до смертної кари, у порівнянні з Інструкцією. Зокрема, засуджені мали право на восьмигодинний сон вночі; вони могли отримувати шість посилок чи передач та три бандеролі на рік, купувати їжу та предмети туалету у в'язничній крамниці (на суму не більше 70% розміру мінімальної заробітної плати); молитися та читати релігійну літературу та зустрічатися зі священником та звертатися зі скаргами до державних органів. Їм дозволялось направляти та отримувати листи без будь-яких обмежень та мати щомісячні побачення з родичами до двох годин. Посадові особи в'язниці повинні були бути присутніми під час таких побачень. Побачення з адвокатами відповідно до закріпленого права в'язнів на правову допомогу здійснювались відповідно до вправно-трудового законодавства.

В. Закон “Про попереднє ув'язнення” 1993 р. (далі – Закон)

89. Відповідно до Кримінально-процесуального кодексу, попереднє ув'язнення є запобіжним заходом, який застосовується до підсудного, обвинуваченого чи особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального діяння, що карається позбавленням волі, або до засудженої особи щодо якої вирок ще не виконаний.
90. Відповідно до ч. 4 статті 8, особи, засуджені до виключної міри покарання, вирок щодо яких не став остаточним, утримувались окремо від інших затриманих осіб.
91. Ч. 1 статті 9 Закону проголошує серед іншого, що затримані мають право (а) на захист відповідно до норм кримінального права, (б) бути ознайомленим правилами утримання, (в) мати щоденну одногодинну прогулянку, (г) отримувати двічі на місяць передачу вагою до восьми кілограмів або отримувати необмежені грошові перекази та грошові кошти шляхом переведення чи особистого вручення, (д) купувати продукти харчування та предмети туалету на суму однієї мінімальної місячної заробітної плати, розраховуючись чекам, а також необмежену кількість канцелярських товарів, газет та книжок у в'язничній крамниці, (е) насити свій власний одяг та взуття та мати з собою документи та записи щодо їх кримінальної справи, (є) користуватися телевізорами, отриманими від родичів чи інших осіб, та настільними іграми, газетами та книжками, взятими у бібліотеці у попередньому місці їх затримання, чи купленими у крамниці, (ж) окремо відправляти релігійні обряди та користуватися релігійною літературою та предметами, виробленими з напів-дорогоцінних матеріалів, які мають відношення до їх віри, за умови, що вони не призводять до порушення правил, які застосовуються у місцях попереднього ув'язнення та не обмежують прав інших осіб, (з) спати вісім годин вночі, протягом яких вони не зобов'язані брати участь у процесуальних діях чи робити щонебудь ще, окрім випадків гострої необхідності, та (и) подавати скарги та подання та надсилати листи державним органам та посадовцям у порядку, передбаченому статтею.
92. Відповідно до статті 11 затримані повинні бути забезпечені засобами для щоденного використання, які відповідають санітарним та гігієнічним вимогам. Площа камери на одну особу не повинна бути меншою за 2,5 квадратні метри. Затримані повинні забезпечуватись харчуванням, індивідуальним спальним місцем, постільною білизною та іншими предметами та щоденним забезпеченням безкоштовно та відповідно до норм, затверджених Урядом. За необхідності вони забезпечуються одягом та взуттям встановленого зразка
93. Відповідно до ч. 1 статті 12 дозвіл для родичів та інших осіб на побачення із затриманим (зазвичай один раз на місяць від однієї до двох годин) надається керівництвом місця затримання, але лише за письмової згоди слідчого, слідчого органу чи суду, у провадженні яких знаходиться справа. Згідно з ч. 4 затримані мають право на побачення із захисником, з яким вони можуть зустрічатись наодинці без обмеження кількості побачень чи їх тривалості, з моменту коли адвокат отримує право діяти у такій якості, такий дозвіл має бути наданий у письмовій формі особою чи органом, у провадженні якого знаходиться справа.

94. Відповідно до ч. 1 статті 13 затримані можуть листуватися зі своїми родичами та іншими особами і підприємствами, установами та організаціями за письмового дозволу органу, у провадженні якого знаходиться справа. З моменту початку перебігу засудження, кореспонденція більше не піддається жодним обмеженням

Г. Виправно-трудоий кодекс (далі – Кодекс)

95. Відповідно до статті 28 Кодексу (Основні вимоги режиму в місцях позбавлення волі) основними вимогами режиму в місцях позбавлення волі є: обов'язкова ізоляція засуджених і постійний нагляд за ними з тим, щоб виключалася можливість учинення ними нових злочинів чи інших антигромадських вчинків; точне і неухильне виконання ними своїх обов'язків; різні умови тримання залежно від характеру та ступеня суспільної небезпечності вчиненого злочину, особи і поведінки засудженого.

Засуджені повинні носити одяг єдиного зразка. Їх піддають обшукові; особистий обшук провадиться особами однієї статі з обшукуванням. Кореспонденція засуджених, а також посилки, передачі і бандеролі, що надходять на їх ім'я, підлягають перегляду. У виправно-трудоих установах встановлюється суворо-регламентований внутрішній розпорядок.

Зберігання засудженими при собі грошей та цінних речей, а також предметів, які заборонено використовувати у виправно-трудоих установах, не допускається. Виявлені у засуджених гроші та цінні речі вилучаються і, як правило, передаються в доход держави за мотивованою постановою начальника виправно-трудої установи, санкціонованою прокурором.

Перелік і кількість предметів та речей, які засуджені можуть мати при собі, а також порядок вилучення предметів, які заборонено використовувати у виправно-трудоих установах, встановлюються Правилами внутрішнього розпорядку виправно-трудоих установ.

У порядку, встановленому Кодексом, засудженим дозволяється купувати за безготівковим розрахунком продукти харчування і предмети першої потреби, мати побачення, одержувати посилки, передачі, бандеролі, грошові перекази, листуватися, відправляти грошові перекази родичам.

96. Ч.1 статті 37 (Придбання засудженими продуктів харчування і предметів першої необхідності) передбачається, що Засудженим дозволяється купувати за безготівковим розрахунком продукти харчування і предмети першої потреби на кошти, одержані за переказами.

97. В статті 40, серед іншого, закріплено, що побачення надається після пред'явлення адвокатом ордера юридичної консультації і документа, що посвідчує його особу. Кількість і тривалість побачень не обмежуються та, за заявою адвоката, можуть проводитись віч-на-віч без присутності охорони.

98. Відповідно до статті 41(Одержання засудженими до позбавлення волі посилок, бандеролей і передач) засудженим, яких тримають у виправно-трудоих колоніях, дозволяється одержувати протягом року: у колоніях загального режиму - сім посилок (передач), посиленого режиму - шість посилок (передач), суворого і особливого режиму - п'ять посилок (передач). Засудженим, яких тримають у виховно-трудоих колоніях, дозволяється одержувати протягом року: у колоніях загального режиму - десять посилок (передач), посиленого режиму - дев'ять посилок (передач).

Засудженим, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі в тюрмах, не дозволяється одержувати посилки (передачі).

Засудженим, незалежно від призначеного їм виду режиму, дозволяється одержання не більш як двох бандеролей на рік, а також придбання без обмеження літератури через книготорговельну мережу.

У виправно-трудових колоніях-поселеннях усіх видів кількість посилок, передач і бандеролей, одержуваних засудженими, не обмежується.

Перелік продуктів харчування і предметів першої потреби, які дозволяється одержувати засудженим у посылках, бандеролях і передачах, а також порядок приймання та вручення засудженим посилок, бандеролей і передач встановлюються Правилами внутрішнього розпорядку виправно-трудових установ.

99. Згідно зі статтею 42 (Одержання і відправлення засудженими до позбавлення волі грошових переказів) засудженим дозволяється одержувати без обмеження грошові перекази і відправляти грошові перекази родичам, а з дозволу адміністрації виправно-трудової установи і іншим особам. Одержані по переказах гроші зараховуються на особовий рахунок засудженого.
100. Ч.2 статті 43 (Листування осіб, засуджених до позбавлення волі) в тюрмах засуджені можуть одержувати листи без обмеження їх кількості, а відправляти листи за такими нормами: на загальному режимі - один лист на місяць, на суворому режимі - один лист на два місяці

Д. Закон “Про прокуратуру”

101. Відповідно до ч. 1 статті 12 прокурор розглядає заяви і скарги про порушення прав громадян та юридичних осіб, крім скарг, розгляд яких віднесено до компетенції суду. Ч. 4 передбачає, що прийняте прокурором рішення може бути оскаржено вищестоящому прокурору, а в передбачених законом випадках - до суду. Ч. 5 передбачено, що рішення Генерального прокурора є остаточним.
102. Відповідно до статті 38 Прокурор, його заступник мають право в межах своєї компетенції витребувати із суду будь-яку справу або категорію справ, по яких вироки, рішення, ухвали або постанови набрали законної сили. За наявності підстав для перегляду справи в порядку судового нагляду прокурор приносить протест на вирок, рішення, ухвалу або постанову суду.
103. Відповідно до ч. 1 статті 44 предметом нагляду є додержання законності під час перебування осіб у місцях тримання затриманих, попереднього ув'язнення, виправно-трудових, інших установах, що виконують покарання або заходи примусового характеру, які призначаються судом, додержання встановленого кримінально-виконавчим законодавством порядку та умов тримання або відбування покарання особами у цих установах, їх прав і виконання ними своїх обов'язків. Прокурор, який здійснює нагляд, має право у будь-який час відвідувати місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи, в яких засуджені відбувають покарання, установи для примусового лікування і перевиховання, опитувати осіб, що там перебувають, знайомитись з документами, на підставі яких ці особи затримані, заарештовані, засуджені або до них застосовано заходи примусового характеру; перевіряти законність наказів, розпоряджень і постанов адміністрації цих установ, зупиняти виконання таких актів, опротестовувати або скасовувати їх у разі невідповідності законодавству, вимагати від посадових осіб пояснень з приводу допущених порушень.

III. ВІДПОВІДНІ ДОКУМЕНТИ РАДИ ЄВРОПИ

Резолюція 1097 (1996) Парламентської Асамблеї про скасування смертної кари в Європі

104. У цій резолюції Асамблея висловила жаль з приводу страт, які, як повідомлялося, були незадовго до того виконані у Латвії, Литві і Україні. Зокрема, вона засудила Україну за очевидне порушення її зобов'язань ввести мораторій на виконання вироків у вигляді смертної кари, взятих під час приєднання до Ради Європи. Вона закликала цю країну поважати свої зобов'язання стосовно введення мораторію на виконання смертної кари і негайного скасування смертної кари, застерігши її, що подальше порушення зобов'язань, особливо виконання вироків щодо смертної кари, призведе до наслідків за Процедурою № 508 (1995).

Резолюція 1112 (1997) про дотримання Україною зобов'язання ввести мораторій на виконання смертної кари, взятого на себе під час приєднання до Ради Європи

105. Асамблея підтвердила у цій резолюції, що вона отримала офіційну інформацію, що в першій половині 1996 р. в Україні було проведено вісімдесят дев'ять страт, і висловила жаль, що органи влади України не повідомили її про кількість страт, проведених у другій половині цього року. Асамблея була особливо шокована, коли дізналася, що страти в Україні знаходяться під завісою секретності, так що, очевидно, навіть родини засуджених не повідомляються про них, і що, як повідомлялося, страчені засуджені хороняться у непозначених могилах. Вона засудила Україну за порушення її зобов'язання запровадити мораторій на виконання смертної кари, висловила жаль з приводу страт, що вже мали місце, і висунула вимогу, щоб Україна негайно дотрималася своїх зобов'язань і зупинила виконання вироків щодо смертної кари, які чекають виконання.

Резолюція 1179 (1999) та Рекомендація 1395 (1999) щодо дотримання Україною зобов'язань

106. У цих документах Асамблея зазначила, що Україна не виконала свої зобов'язання (212 осіб були страчені з 9 листопада 1995 р. до 11 березня 1997 р. відповідно до офіційних джерел). У той самий час вона відзначила, що з 11 березня 1997 р. в Україні діє *de facto* мораторій на виконання вироків щодо смертної кари. Асамблея наполягала, щоб мораторій був підтверджений *de jure* і щоб Верховна Рада ратифікувала Протокол № 6 до Конвенції. Вона наголосила на важливості фактичного мораторію на страти і твердо проголосила, що якщо матимуть місце подальші страти, вірчі грамоти парламентської делегації України будуть анульовані на наступній сесії Асамблеї відповідно до правила 6 Регламенту.

IV. ЗВІТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОМІТЕТУ З ЗАПОБІГАННЯ КАТУВАННЮ І НЕЛЮДСЬКОМУ ТА ТАКОМУ, ЩО ПРИНИЖУЄ ГІДНІСТЬ, ПОВОДЖЕННЮ І ПОКАРАННЮ (КПТ)

107. Делегати КПТ відвідали місця позбавлення волі в Україні у 1998, 1999 та 2000 рр. звіти з кожного з візитів були опубліковані 9 жовтня 2002 р. разом з відповідями на звіти Українського Уряду.

Звіт 1998 р.

108. Візит делегації, що відбувся з 8 по 24 лютого 1998 р., був першим періодичним візитом в Україну. У ході візиту делегація оглянула, серед іншого, СІЗО (слідчий

ізолятор) № 313/203 у Харкові. На першому поверсі блоку № 2 СІЗО № 203 розміщувалися на той час п'ятнадцять ув'язнених, засуджених до смертної кари, хоча, як зазначалося у примітці до звіту, делегація була запевнена, що з 11 березня 1997 р. фактичний мораторій на виконання смертної кари дотримувався.

109. У своєму звіті (параграф 131) КПТ насамперед висловив серйозну стурбованість щодо умов утримання, у яких перебували ці ув'язнені, і щодо режиму, який до них застосовувався. Зазначалося, що засуджені до смертної кари зазвичай утримувалися по двоє в камерах 6,5-7 м². Камери не мали доступу природного освітлення, оскільки вікна були затемнені металевими листами. Штучне освітлення, що постійно було ввімкнене, було не завжди достатньо сильне, в результаті чого деякі камери були напівтемні. Для провітрювання камер ув'язнені могли з допомогою шнурка відкрити заслін; незважаючи на це, камери були дуже вологими і достатньо холодними (параграф 132).

Обладнання камер було описане у звіті як елементарне, яке складалося з металевого ліжка і/або відкидної платформи (з тонким матрацом, простирадлами сумнівної чистоти і ковдри, яка очевидно була недостатньою, щоб вберегти від холоду), полиці і двох вузьких табуретів. Передбачалося, що ув'язнені слухатимуть радіо програми через приймач, вбудований у стіну камери, але делегацію повідомили, що радіо працювало спорадично (там само).

Всі камери мали невідокремлені унітази, які добре проглядалися з житлової частини; в результаті, ув'язнений, що використовував туалет, повинен був робити це перед очима свого співкамерника. Що стосується туалету, засуджені до смертної кари знаходилися у такій самій складній ситуації, як і інші ув'язнені; такі предмети як мило і зубна паста були рідкістю (там само).

Крім того, було записано, що засуджені до смертної кари не мали жодної можливості зайнятися чимось за межами камери, навіть можливості мати годину прогулянки. У найкращому випадку вони могли виходити з камери один раз на тиждень, щоб піти в душ у блоці, і один раз на місяць, якщо вони мали право мати побачення з рідними. Діяльність в камері складалася з читання і прослуховування радіопередач, коли приймач працював. Крім щомісячних побачень з рідними, які мали деякі з ув'язнених, контакт з людьми був обмежений, в основному, до випадкових візитів православного священника чи медичного персоналу, які розмовляли з ув'язненими через решітку у дверях камери (параграф 133).

110. КПТ підсумував свої висновки з цього питання таким чином:

“Коротко, засуджені до смертної кари були закриті на 24 годин на добу в камерах, в яких був дуже обмежений життєвий простір і не було доступу природного освітлення і часом дуже бідне штучне освітлення, вони фактично не мали можливості зайняти свій час і дуже мало можливостей для контакту з людьми. Більшість з них трималися в таких шкідливих умовах значний період часу (від 10 місяців до більш ніж двох років). Така ситуація може повністю відповідати законодавчим положенням стосовно ставлення до засуджених до смертної кари, чинним в Україні, проте це не змінює той факт, що, на думку КПТ, вона становить нелюдське і таке, що принижує гідність, поводження” (параграф 134).

Крім того, зазначалося, що делегація отримала численні скарги від ув'язнених, засуджених до смертної кари, про те, що їм бракувало інформації про їх правову ситуацію, розвиток їх справ, наслідки звернень про перегляд справ, розгляд їх скарг та ін. (параграф 138).

111. У своїй відповіді на звіт від 1998 р. Уряд України зазначив, що для вирішення проблем, визначених КПТ, було здійснено ряд організаційних і практичних кроків. Зокрема, було введено в дію Тимчасове положення, щоб гарантувати ув'язненим, засудженим до смертної кари, право на щомісячне побачення з рідними, право на побачення з адвокатом для отримання правової допомоги, право на побачення зі священником і право отримувати і надсилати листи без обмежень. Крім того, зазначалося таке:

- (i) що засуджені до смертної кари матимуть щоденні прогулянки на відкритому повітрі і що з цією метою буде перебудовано і переоснащено 196 ярдів у слідчих ізоляторах;
- (ii) що з метою вдосконалення природного освітлення і доступу повітря в камери ставні і металеві козирки над вікнами камер були зняті;
- (iii) що з метою інформування ув'язнених, засуджених до смертної кари, про їх права і правовий статус витяг з Тимчасового положення був прикріплений на стіні кожної камери.

Звіт 1999 р.

112. Делегація КПТ відвідала Україну з 15 по 23 липня 1999 р., у ході візиту вона знову оглянула СІЗО № 313/203 у Харкові, де на час візиту утримувалося 23 засуджених до смертної кари. Звіт відзначав, що з часу попереднього візиту сталися деякі зміни. Зокрема, камери мали природне освітлення і були краще обладнані, ув'язнені мали щоденну прогулянку на відкритому повітрі тривалістю одна година, хоча було зауважено, що було недостатньо місця для справжніх фізичних вправ (параграфи 34-35). Крім того, звіт відзначав важливий прогрес, досягнутий у забезпеченні права ув'язнених на побачення з рідними та листування (параграф 36). Однак КПТ відзначив певні неприйнятні умови утримання, включно з фактом, що ув'язнені продовжували витрачати 23 із 24 годин на добу у камерах і що можливість контакту з людьми залишалася дуже обмеженою (параграф 37).

Звіт 2000 р.

113. Третій візит в Україну відбувся з 10 по 21 вересня 2000 р., у ході цього візиту делегація оглянула, серед іншого, СІЗО № 15 у Сімферополі. КПТ привітав рішення органів влади України скасувати смертну кару і звернув увагу, що вирoki щодо більшості із близько 500 засуджених до смертної кари були замінені на довічне ув'язнення.
114. Незважаючи на ці позитивні кроки, КПТ констатував, що поводження з цією категорією ув'язнених було основним джерелом стурбованості для Комітету (параграф 67). Зазначалося, що на додаток до попередньої інструкції, виданої у липні 2000 р., і до впровадження в дію двох установ з посиленням режимом, спеціально призначених для осіб, засуджених до довічного ув'язнення, до таких ув'язнених застосовувався режим суворих обмежень (параграф 68). Тоді як життєвий простір у камерах загалом був задовільним і розпочалися роботи з відновлення камер в установах, які відвідувалися, основні проблеми стосовно доступу природного освітлення і якості штучного освітлення та вентиляції залишалися (параграф 69). Крім того, засуджені до довічного ув'язнення перебували в межах своїх камер 23 години на добу без жодної форми організованої діяльності, а що стосується діяльності за межами камери, то вони мали право на півгодинну прогулянку, яка проходила у нестерпних умовах. Ця категорія засуджених майже не мала контакту з людьми: з часу набуття чинності Інструкцією у липня 2000 р. побачення з рідними були заборонені і ув'язнені мали право надсилати один лист кожні два місяці, хоча не було обмеження щодо отримання листів (параграф 70).
115. У своїй відповіді на звіт Уряд України зазначив про подальші зміни в законодавстві, які забезпечили право засуджених до довічного ув'язнення на щоденну прогулянку тривалістю одна година і два побачення з рідними на місяць тривалістю до чотирьох годин. Крім того, з метою забезпечення належного доступу світла металеві ставні були зняті з вікон у всіх камерах.

ПРАВО

I. ОЦІНКА ФАКТІВ СУДОМ

116. Суд нагадує свою усталену прецедентну практику, що відповідно до конвенційної системи, яка існувала до 1 листопада 1998 р., встановлення і перевірка фактів належала в основному до компетенції Комісії (колишня статті 28 § 1 і 31 Конвенції). Тоді як Суд не зв'язаний висновками Комісії щодо фактів і залишається вільним робити свої висновки в світлі всіх документів у його розпорядженні, проте він використовує свої повноваження у цій сфері лише за виняткових обставин (див. серед інших джерел рішення у справі “Акдівар проти Туреччини” від 16 вересня 1996 р., Звіти рішень і ухвал 1996-IV, с. 1214, § 78).
117. З огляду на складність фактичних аспектів справи, що включають численних свідків та значну кількість документів, Суд вважає, що Комісія підійшла до свого завдання з оцінки доказів з необхідною ретельністю, детально розглянула елементи, які підтверджували вимоги заявника, і ті, що викликали сумнів щодо їх достовірності. Таким чином, Суд приймає факти, як вони встановлені Комісією.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ

118. Стаття 3 Конвенції передбачає таке:

“Ніхто не може бути підданий катуванню чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню”.

A. Стверджуване насильство щодо заявника у СІЗО

119. Перед делегатами Комісії заявник заявив, що його було побито 2 вересня 1998 р. після побачення з батьками і знову побито 10, 14 і 22 вересня 1998 р. Його батьки заявили, що під час побачення 2 вересня 1998 р. заявник повідомив їм, що його били і принижували. Крім того, вони заявили, що 3 вересня 1998 р. заявника перевели до лікарні через наслідки побиття і катування, якому він був підданий у СІЗО.
120. Проаналізувавши скаргу відповідно до суворих стандартів, які застосовуються про тлумаченні статті 3 Конвенції, Комісія дійшла висновку, що не було встановлено “поза розумним сумнівом”, що у цій справі мало місце погане поводження, яке досягло мінімального рівня суворості.
121. Суд, як і Комісія, вважає, що на основі доказів, усних і письмових, не було встановлено з необхідним рівнем доказовості, що заявник був побитий у СІЗО Івано-Франківської області всупереч статті 3 Конвенції.
122. Відповідно, Суд констатує відсутність порушення статті 3 Конвенції у цій частині.

B. Належність розслідування

123. Суд нагадує, що коли особа заявляє обґрунтовану скаргу на те, що її незаконно і всупереч вимогам статті 3 Конвенції було піддано поганому поводженню з боку службовців держави, це положення в сукупності з загальним обов'язком держави за статтею 1 Конвенції “гарантувати кожному в межах її юрисдикції права і свободи, визначені в Конвенції”, вимагає проведення ефективного офіційного розслідування. Таке розслідування, як і розслідування за статтею 2, повинно бути здатним привести до встановлення і покарання винних (див. стосовно статті 2 Конвенції рішення у справі “МакКан проти Сполученого королівства” від 27 вересня 1995 р., Серія А № 324, с. 49, §

161; рішення у справі “Кая проти Туреччини” від 19 лютого 1998 р., Звіти 1998-I, с. 324, § 86; рішення у справі “Яса проти Туреччини” від 2 вересня 1998 р., Звіти 1998-VI, с. 2438, § 98).

124. У звіті Комісія зазначила, що скарги батьків заявника про те, що їх син зазнав жорстокого поводження у тюрмі, становили основу претензії, що могла знайти своє підтвердження, і що після подання скарг національні органи влади, здається, проводили певне розслідування звинувачень батьків. Однак Комісія не була переконана, що розслідування було достатньо ретельним і ефективним, щоб відповідати вимогам статті 3 Конвенції. Зокрема, незадовільним було визнано те, що медичне обстеження заявника лікарем СІЗО (на відміну від психіатра СІЗО) не було проведене до 28 жовтня 1998 р., тобто майже через два місяці після листа батьків заявника до прокурора області від 4 вересня 1998 р., і в той час, коли будь-які ознаки жорстокого поводження, можливо, вже зникли. Крім того, Комісія зауважила, що рішення національних органів влади, надані їй, не містили детальних підстав відхилення скарг батьків заявника. На додаток було зазначено брак тогочасних записів, які б могли продемонструвати, крок за кроком, природу розслідування, проведеного з приводу звинувачень, і звернено увагу на те, що, здається, жоден зовнішній орган державної влади, не втягнутий у звинувачення, не брав участі у розслідуванні. За цих обставин Комісія дійшла висновку, що розслідування було формальним і поверхневим і не виявило жодної серйозної спроби з'ясувати, що насправді сталося в СІЗО у вересні 1998 р.

125. У світлі своєї власної оцінки документів Суд поділяє висновки та мотивування Комісії і констатує, що скарга заявника про застосоване до нього насильство в СІЗО, яка могла знайти своє підтвердження, не була ефективно розслідування національними органами влади, як це вимагається статтею 3 Конвенції.

126. Таким чином, в цій частині було порушено статтю 3 Конвенції.

С. Умови утримання заявника в “коридорі смерті”

127. У своїй першій заяві заявник стверджував, що його право на побачення з родичами обмежувалося, що йому не дозволяли надсилати і отримувати листи і що йому не дозволяли дивитися телевізор чи мати будь-які контакти з зовнішнім світом. Також йому не дозволялося мати побачення із священником.

128. Як Суд неодноразово зазначав, стаття 3 Конвенції передбачає одну з найосновніших цінностей демократичного суспільства. Вона забороняє у абсолютних виразах катування чи нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження або покарання, незалежно від обставин і поведінки потерпілого (див., рішення у справі “Лабіта проти Італії” [ВП], заява № 26772/95, § 119, ECHR 2000-IV).

129. Відповідно до прецедентної практики Суду погане поводження повинне досягати певного мінімального рівня суворості, щоб потрапляти в сферу дії статті 3 Конвенції. Оцінка цього мінімального рівня суворості є відносною; вона залежить від всіх обставин справи, таких як тривалість поводження, його фізичний і психологічний вплив і у деяких випадках стать, вік і стан здоров'я потерпілого (див., серед інших джерел, рішення у справі “Ірландія проти Об'єднаного Королівства” від 18 січня 1978 р., Серія А № 25, с.65, § 162). Крім того, вирішуючи, чи є поводження таким, що принижує гідність, в сенсі статті 3 Конвенції, Суд братиме до уваги, чи його метою було принизити і дезорієнтувати відповідну особу і чи його наслідки несприятливо вплинули на особистість людини у спосіб, який не відповідає статті 3. Навіть відсутність такої мети не може переконливо виключити констатацію порушення цього положення (див. рішення у справі “Пірс проти Греції”, заява № 28524/95, §§ 67-68 і 74, ECHR 2001-III; і рішення у справі “Валасінас проти Литви”, заява № 22558/98, § 101, ECHR 2001-VIII).

130. Суд послідовно наголошував, що відповідне страждання і приниження повинні у будь-якому випадку виходити за межі того невідворотного елементу страждання і приниження, пов'язаного з певною формою законного поводження або покарання. Заходи, які позбавляють особу її свободи, часто можуть містити такий елемент. Відповідно до статті 3 Конвенції держава повинна забезпечити тримання особи під вартою в умовах, які відповідають принципу поваги до людської гідності, щоб спосіб і метод виконання заходу не завдавали їй душевного страждання чи мук, які б перевищували невідворотній рівень страждання, притаманного триманню під вартою, і щоб з огляду на практичні вимоги ув'язнення її здоров'я і добробут були належним чином забезпечені (див. рішення у справі “Кудла проти Польщі” [ВП], заява № 30210/96, §§ 92-94, ECHR 2000-XI).
131. На додаток, як підкреслювалося Судом у рішенні у справі “Сьорінг проти Об'єднаного Королівства”, сучасні підходи у державах-учасниках до питання смертної кари мають значення для оцінки, чи був перевищений прийнятний поріг страждання або приниження (див. рішення у справі “Сьорінг проти Об'єднаного Королівства” від 7 липня 1989 р., Серія А № 161, с. 41, § 104). У випадку засудження особи до смертної кари особисті обставини засудженого, умови тримання під вартою перед стратою та тривалість тримання під вартою перед стратою є прикладами факторів, які здатні підвести поводження або покарання, отримане засудженим, під дію заборони статті 3 (там само). Оцінюючи умови утримання, слід взяти до уваги кумулятивний ефект цих умов, а також специфічні скарги заявника (див. рішення у справі “Дугоз проти Греції”, заява № 40907/98, § 46, ECHR 2001-II; та рішення у справі “Калашніков проти Росії”, заява № 47095/99, § 95, ECHR 2002-VI).
132. Суд відзначає, що заявник скаржився на певні аспекти умов, яких він зазнав у СІЗО Івано-Франківської області, де очікував виконання вироку у вигляді смертної кари, винесеного Івано-Франківським обласним судом 12 грудня 1995 р. і залишеного в силі Верховним Судом 22 лютого 1996 р. У зв'язку з цим Суд ще раз наголошує, що для кожної держави-учасниці Конвенція регулює лише факти, що сталися після набуття чинності Конвенцією для цієї держави. Таким чином, юрисдикція Суду поширюється на скарги заявника настільки, наскільки вони стосуються періоду після 11 вересня 1997 р., коли Конвенція набула чинності стосовно України. Проте, оцінюючи вплив на заявника умов утримання, Суд може також взяти до уваги весь період, протягом якого він тримався під вартою як ув'язнений, включно з періодом до 11 вересня 1997 р., а також умови утримання протягом цього періоду (див., рішення у справі “Калашніков проти Росії”, цитоване вище, § 96).
133. Крім того, Суд зауважує, що заявник тримався під вартою як засуджений до смертної кари до моменту, коли смертна кара йому була замінена на довічне ув'язнення в червні 2000 р. Як зазначалося вище (див. параграфи 106-108), застосування смертної кари в Україні було предметом суворої і неодноразової критики у резолюціях Парламентської Асамблеї Ради Європи, в якій було задокументовано, що з 9 листопада 1995 р. до 11 березня 1997 р. 212 страт було виконано в цій державі. Проте пізніше Президентом України був введений фактичний мораторій на виконання смертної кари; 29 грудня 1999 р. Конституційний Суд визнав положення Кримінального кодексу, які регулювали застосування смертної кари, неконституційними, а 22 лютого 2000 р. смертна кара була скасована законом і замінена на довічне ув'язнення (див. параграф 11). Заявник був засуджений до смертної кари в грудні 1995 року, тобто за 15 місяців до введення мораторію. Суд погоджується з тим, що до формального скасування смертної кари та пом'якшення вироку заявник повинен був перебувати у стані деякої непевності, страху і побоювань щодо свого майбутнього. Проте, він вважає, що ризик того, що вирок буде виконаний, та супроводжуючі почуття страху та побоювань з боку засуджених до смертної кари з часом повинні були меншати через фактичне введення мораторію.

134. Що стосується умов утримання заявника в “коридорі смерті”, Суд взяв до уваги висновки делегатів Комісії, а особливо їх висновки стосовно розміру, освітлення і опалення камери заявника, а також висновки, які стосувались практики щодо щоденних прогулянок, листування заявника та побачень з родичами. Суд бере до уваги той факт, що делегати глибоко розслідували скарги заявника і звернули особливу увагу на умови в місці, де він утримувався. За цих обставин Суд вважає, що на висновки делегатів Комісії можна покластися.
135. Суд також взяв до уваги документи, подані сторонами стосовно періоду з 26 жовтня 1999 р., коли Комісія прийняла свій звіт (колишня стаття 31 Конвенції), до 2 червня 2000 р., коли вирок щодо заявника був замінений на довічне ув'язнення, а також, наскільки це важливо, звіти КПП, які стосуються відповідного періоду.
136. На час вбивств, за які був засуджений заявник, йому було 19 років. Він був поміщений в “коридор смерті” СІЗО Івано-Франківської області 22 лютого 1996 р., коли Верховний Суд залишив в силі вирок у вигляді смертної кари (див. параграф 10).
137. Суд бере до уваги факти, встановлені Комісією, що на час візиту делегатів до СІЗО Івано-Франківської області вісім засуджених до смертної кари трималися в одиночних камерах без можливості спілкуватися з іншими ув'язненими. Часто за ними спостерігали охоронці через маленьке віконечко в дверях камери. Світло було ввімкнене протягом двадцяти чотирьох годин на добу, а радіо вимикалося лише вночі.
138. Крім того, Суд відзначає факти, встановлені Комісією, що до травня 1998 р. засудженим до смертної кари не дозволялося мати щоденні прогулянки, а вікна у їх камерах були повністю закриті ставнями ще незадовго до візиту делегатів. Під час інспекції делегатів Комісії камера заявника була свіжо побілена, мала відкритий туалет і умивальник з холодною водою, два ліжка, прикріплені до підлоги стіл і невелику лавку, центральне опалення та вікно з решітками. В камері були деякі книжки, газети, шахівниця, мило і туалетний папір, трохи фруктів та іншої їжі. Суд зазначає, що протягом візиту делегатів в листопаді 1998 р. в камері заявника було занадто тепло, особливо в порівнянні з іншими приміщеннями СІЗО. Він погоджується з висновком Комісії, що умови були дуже поганими до листопада 1998 р.
139. Що стосується побачень з батьками заявника, Суд покладається на факт, встановлений Комісією, що два охоронці були присутні, коли батьки відвідували заявника, і вони були уповноважені переривати розмову, коли вважали, що батьки чи заявник казали будь-що “неправдиве”. Крім клопотання від 19 червня 1998 р. всі клопотання батьків заявника про побачення з ним були задоволені. Проте, ці побачення відбувалися в більшості випадків через два або три місяці після подачі клопотання, а їх кількість була обмежена дванадцятьма на рік.
140. Суд зазначає, що Комісія не могла встановити з достатньою чіткістю, чи заявник або його батьки просили про дозвіл священику відвідати заявника, однак, можна сказати, що коли заявник побачився зі священиком 26 грудня 1998 р. після клопотання від 22 грудня 1998 р., регулярних візитів священників до ув'язнених не відбувалося, оскільки Інструкція не передбачала таких візитів.
141. Що стосується листування заявника, Суд зауважує, що хоча заявник мав право надсилати більше, ніж дванадцять листів на рік відповідно до Інструкції, до вересня 1997 р. він не мав права цього робити.
142. На підставі значної кількості документів, наданих сторонами, і фактів, встановлених Комісією під час візиту до СІЗО Івано-Франківської області відносно незадовго після вступу в законну силу вироку щодо заявника і після набуття чинності Конвенцією щодо України, Суд має можливість встановити детальну картину умов, у яких заявник утримувався з 1996 р. і, зокрема, з 11 вересня 1997 р., дати набуття чинності Конвенцією

щодо України, і до травня 1998 р., коли Інструкція почала застосовуватися в СІЗО Івано-Франківської області.

143. З особливою тривогою Суд сприймає той факт, що принаймні до травня 1998 р. заявник разом з іншими засудженими до смертної кари, які утримувалися в СІЗО, двадцять чотири години на добу були зачинені в камерах, в яких був достатньо обмежений життєвий простір, що вікна камер були закриті таким чином, що природне освітлення не потрапляло, що не було передбачено можливості мати прогулянки і що майже не було можливості зайняти себе якоюсь діяльністю або мати контакт з іншими людьми. Погоджуючись із зауваженнями КПП стосовно утримання засуджених до смертної кари в Україні в подібних умовах, Суд вважає, що утримання заявника в неприйнятних умовах такого роду становило поведження, що принижує гідність, всупереч статті 3 Конвенції. У справі заявника ситуація ускладнювалась тим фактом, що з 24 лютого по 24 березня 1998 р. він утримувався в камері без водопровідного крана та умивальника, а лише з невеликою трубою в стіні поруч з туалетом, коли подача води здійснювалася з коридору, а стіни були вкриті фекаліями і не було зливного бачка в унітазу. Крім того, ситуацію заявника ускладнив той факт, що протягом усього цього періоду заявник знаходився під вироком смертної кари, хоча, як зазначалося в параграфах 11 і 135, з 11 березня 1997 р. діяв мораторій.
144. Суд вважає, що у цій справі немає доказів існування позитивного наміру принизити чи збентежити заявника. Однак, незважаючи на те, що питання, чи метою поведження було прагнення принизити чи збентежити жертву, є фактором, який слід брати до уваги, відсутність такої мети не може виключати констатацію порушення статті 3 Конвенції (див. рішення у справі “V. проти Об'єднаного Королівства” [ВП], заява № 24888/94, § 71, ECHR 1999-IX; і рішення у справі “Калашніков проти Росії”, цитоване вище, § 101). Він вважає, що умови, в яких утримувався заявник, зокрема, до травня 1998 р., повинні були завдати йому значного психологічного страждання і принизити його людську гідність.
145. Суд визнає, що після травня 1998 р. мало місце значне і поступове вдосконалення як загальних умов утримання заявника, так і режиму, що застосовувався в СІЗО. Зокрема, ставні на вікнах камер були зняті, було впроваджено щоденні прогулянки та розширено права засуджених на побачення та листування. Проте, Суд зауважує, що на дату впровадження цих покращень заявник вже утримувався в цих шкідливих умовах протягом близько тридцяти місяців, включаючи 8 місяців після набуття чинності Конвенцією для України.
146. При розгляді суттєвих умов утримання заявника та занять, які йому пропонувались, Суд також звернув увагу, що Україна мала серйозні соціально-економічні проблеми в ході перехідного періоду і що до літа 1998 р. адміністрація СІЗО працювала в складних економічних умовах і займалася впровадженням нового національного законодавства та відповідних інструкцій. Проте, Суд зауважує, що брак коштів не може, в принципі, виправдати умови, які були настільки поганими, що перевищили поріг поведження, яке суперечить статті 3 Конвенції. Крім того, економічні проблеми України не можуть у будь-якому випадку пояснити та виправдати окремі умови утримання, які у параграфі 145 були визнані неприйнятними у цій справі.
147. Відповідно, у цій частині було порушено статтю 3 Конвенції.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

148. У своїй заяві заявник скаржився на обмеження права на побачення з родиною, а також на те, що йому не дозволяли мати зустрічі з адвокатом та відсилати і отримувати листи, дивитися телебачення і мати будь-який зв'язок із зовнішнім світом.

149. Суд вважає, що скарги заявника слід розглядати за статтею 8 Конвенції, яка передбачає:

"1. Кожен має право на повагу до його приватного і сімейного життя, до житла і до таємниці кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права інакше, ніж згідно із законом і коли це необхідно в демократичному суспільстві в інтересах національної і громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб".

150. Комісія встановила, що право заявника на побачення з батьками, які включали візити його представника пана Воскобойнікова, обмежувалось до одного побачення на місяць і що під час цих побачень були присутніми два охоронці, які слухали розмови і мали право втручатись, коли вони вважали, що ув'язнений або його родичі казали будь-що "неправдиве". Крім того, Комісія встановила, що у побаченні могло бути відмовлено у випадку застосування до заявника дисциплінарного покарання за порушення в'язничних правил. Що стосується листування, Комісія зазначала, що тоді, як відповідно до інструкції заявник міг надсилати родичам один лист на місяць і отримувати листи без обмежень щодо кількості, вся кореспонденція перлюструвалася.

151. Погоджуючись із Комісією, Суд вважає, що вищезгадані обмеження становили втручання державного органу у використання заявником свого права на повагу до приватного і сімейного життя та кореспонденцію, гарантованого статтею 8 § 1 Конвенції.

152. Таке втручання може бути виправданим лише при виконанні умов другого параграфу цієї статті. Зокрема, щоб не суперечити статті 8, втручання повинно бути здійснене "відповідно до закону", переслідувати законну мету і бути необхідним у демократичному суспільстві для досягнення цієї мети (див. рішення у справі "Сільвер та інші проти Об'єднаного Королівства" від 25 березня 1993 р., серія А № 61, с.32, § 84; і рішення у справі "Петра проти Румунії" від 23 вересня 1998 р., Звіти 1998-VII, с.2853, § 36).

153. Насамперед, Суд повинен розглянути, чи втручання було здійснене "відповідно до закону". Цей вираз, по-перше, вимагає, щоб відповідний захід мав певну підставу в національному законодавстві; він також стосується якості відповідного законодавства і вимагає, щоб воно було доступне відповідній особі, яка, крім того, повинна бути здатна передбачити його наслідки для себе, а також, це законодавство повинно відповідати принципу верховенства права (див. рішення у справах "Круслін проти Франції" та "Ювіг проти Франції" від 24 квітня 1990 р., серія А №176-А, с.20, § 27, і серія А №176-В, с.52, § 26, відповідно).

154. Стверджуючи, що ці вимоги були виконані, Уряд посилався в своїх письмових зауваженнях на Закон "Про попереднє ув'язнення" та Виправно-трудоий кодекс. У своїх наступних зауваженнях він також послався на Інструкцію та Тимчасове положення. Заявник стверджував, що лише певні внутрішні інструкції видавалися для регулювання умов утримання осіб, які очікували смертної кари.

155. Суд зауважує, що закон регулює умови утримання до вступу вироку в законну силу. Крім того, він зауважує, що хоча Кодекс передбачає загальну правову основу для умов тримання під вартою, компетентні органи влади у цій справі не посилалися на його положення, коли інформували заявника чи його батьків про правила, які застосовуються до засудженого до смертної кари.

156. З документів, поданих сторонами, та фактів, встановлених Комісією, випливає, що після вступу вироку в законну силу умови тримання під вартою засуджених до смертної кари регулювалися Інструкцією, виданою Міністерством юстиції, Генеральним прокурором та Верховним Судом. Суд зазначає, що Інструкція була внутрішнім документом, який не підлягав публікації, а тому не був доступний громадськості.

157. Суд зазначає, що Інструкція була замінена Тимчасовим положенням, затвердженим Державним департаментом з питань виконання покарань наказом № 72 від 25 червня 1999 р. і зареєстрованим в Міністерстві юстиції 1 липня 1999 р. за №426/3719, який набув чинності 11 липня 1999 р. і був доступним для громадськості. Тимчасове положення розширило права засуджених до смертної кари. Зокрема, ув'язненим було дозволено отримувати шість посилок та три бандеролі на рік, відправляти і отримувати листи без обмежень та мати щомісячні побачення з родичами тривалістю до двох годин. Проте, як зазначалося Комісією, Тимчасове положення не застосовувалось до фактів, на які скаржився заявник і які мали місце до 11 липня 1999 р.
158. За цих обставин Суд вважає, що не можна сказати, що втручання в право заявника на повагу до приватного і сімейного життя та кореспонденцію було здійснене “відповідно до закону”, як вимагається статтею 8 § 2 Конвенції.
159. З огляду на цей висновок Суд, як і Комісія, вважає зайвим розглядати, чи у цій справі втручання було необхідним у демократичному суспільстві для досягнення однієї з законних цілей в сенсі статті 8 § 2 Конвенції.
160. Таким чином, статтю 8 Конвенції було порушено.

IV. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 9 КОНВЕНЦІЇ

161. У своїй заяві заявник стверджував, що йому не дозволялося мати побачення зі священником.
162. Суд вважає, що ця скарга заявника повинна розглядатися за статтею 9 Конвенції, яка передбачає таке:
- "1. Кожен має право на свободу думки, совісті і віросповідання; це право включає свободу змінювати свою релігію або свої переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання як одноособово, так і спільно з іншими, прилюдно чи приватно, в богослужінні, ученні, виконанні та дотриманні релігійних і ритуальних обрядів.
2. Свобода сповідання релігію або переконання підлягає лише таким обмеженням, які встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах громадської безпеки, для охорони громадського порядку, здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб".
163. Уряд стверджував, що заявник ніколи не просив про побачення зі священником. Відповідно до фактів, встановлених Комісією, це заперечувалось батьками заявника, але підтверджувалось певними свідками, заслуханими нею, і недатованим документом, підписаним п. Й.М.Павлюком, заступником начальника СІЗО. У листі від 12 жовтня 1998 р. у відповідь на скаргу батьків заявника від 11 вересня 1998 р. Державний департамент з питань виконання покарань зазначив, що дозвіл на візит священника може бути надано Управлінням Міністерства внутрішніх справ в Івано-Франківській області.
164. Комісія не змогла встановити з достатньою ясністю, чи заявник або його батьки клопотали перед національними органами влади про дозвіл на побачення заявника зі священником до 22 грудня 1998 р. Проте Комісія встановила на підставі усних свідчень та документів, наданих їй, що заявник не міг брати участь у недільній службі, яка була доступною іншим ув'язненим, і що фактично його не відвідував священник до 26 грудня 1998 р.
165. Суд приймає висновки Комісії і, як і Комісія, вважає, що ця ситуація становила втручання у реалізацію заявником “свободи виявлення релігійних поглядів або віри”. Таке втручання суперечить статті 9 Конвенції, якщо воно не “передбачене законом”, переслідує одну або кілька законних цілей, зазначених в параграфі 2, і є “необхідним у демократичному суспільстві” для досягнення цих цілей.

166. Розглядаючи скарги заявника за статтею 8 Конвенції, Суд вже зауважував, що умови утримання засуджених до смертної кари регулювалися Інструкцією, яка відповідно до витягу, наданого Урядом, не надавала засудженим до смертної кари права на побачення зі священником. Крім того, Суд вже дійшов висновку, що Інструкція не відповідала вимогам, які висуваються статтею 8 § 2 Конвенції до “закону”.
167. Правда, Інструкція була замінена Тимчасовим положенням, яке набуло чинності 11 липня 1999 р. Проте, хоча воно гарантує право ув'язнених молитися, читати релігійну літературу та мати побачення зі священником, Тимчасове положення не застосовувалось до фактів, на які скаржився заявник і які мали місце до 11 липня 1999 р.
168. За цих обставин Суд вважає, що втручання в право заявника виявляти релігійні погляди чи віросповідання не було здійснене “відповідно до закону”, як цього вимагає стаття 9 § 2 Конвенції. Він вважає зайвим розглядати, чи у цій справі втручання було “необхідним у демократичному суспільстві” для досягнення однієї з “законних цілей” в сенсі статті 9 § 2 Конвенції.
169. Відповідно, статтю 9 було порушено.

V. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

170. Стаття 41 Конвенції передбачає таке:

"Якщо суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткову компенсацію, Суд у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію".

A. Шкода

171. Заявник вимагав 2 580 000 українських гривень як компенсацію моральної шкоди.
172. Уряд стверджував, що вимоги заявника про відшкодування моральної шкоди за стверджуване порушення статті 3 Конвенції в зв'язку з умовами утримання в “коридорі смерті” та стверджуваний брак ефективного розслідування були надзвичайно великими. Він попросив Суд визначити справедливую сатисфакцію на справедливій основі, беручи до уваги прецедентну практику з подібних питань та економічну ситуацію в Україні. Крім того, Уряд стверджував, що вимоги заявника про відшкодування моральної шкоди за нібито жорстоке поводження були необґрунтованими.
- Крім того, Уряд зауважував, що вимоги заявника про відшкодування моральної шкоди у зв'язку зі стверджуваним порушенням статті 8 Конвенції були частково необґрунтованими. Він вважав, що констатація порушення статей 8 і 9 становитиме відповідну компенсацію моральної шкоди.
173. Беручи до уваги свої висновки стосовно скарг заявника, Суд вважає, що він зазнав певної моральної шкоди через умови, в яких він перебував в “коридорі смерті”, і ця шкода не може бути компенсована виключно констатацією порушення. Оцінюючи розмір шкоди на справедливій основі, Суд присуджує заявникові 2 000 євро.

B. Судові витрати

174. Заявник вимагав 53 300 українських гривень відшкодування судових витрат, пов'язаних з провадженням у національних органах та в органах Конвенції.
175. Уряд заперечив цю вимогу. Він стверджував, що заявник не надав на підтвердження своєї вимоги жодних документів, і що відповідні суми були надзвичайно великими і невинуватими.

176. Суд нагадує, що для того, щоб судові витрати були включені у винагороду за статтею 41, слід встановити, що вони були насправді здійснені та були необхідними для запобігання ситуації, щодо якої є висновок про порушення Конвенції, чи отримання компенсації за порушення і що вони були розумними за розміром (див. рішення у справі “Нільсен і Джонсон проти Норвегії” [ВП], №23118/93, § 43, ECHR 1999-VIII). Суд не переконаний, що всі судові витрати, які перевищують 53 000 гривень, були необхідними у зв'язку зі скаргами, надісланими в інституції у Страсбургу. Він зауважує, що вимога заявника включала витрати за послуги адвокатів під час кримінального провадження в національних судах. Однак ці витрати не стосуються порушення статей 3, 8 і 9 Конвенції.
177. Беручи до уваги також те, що заявник досяг успіху лише в частині своєї заяви, поданої відповідно до Конвенції, і вирішуючи питання на справедливій основі, Суд присуджує заявнику кошти в сумі 1 000 євро.

С. Процентна ставка

178. Суд вважає, що процент, який нараховуватиметься у випадку невиплати коштів за цим рішенням, повинен ґрунтуватися на річній процентній ставці, яка дорівнює граничній кредитній ставці Європейського Центрального банку плюс три відсоткових пункти (див. рішення у справі “Крістін Гудвін проти Об'єднаного Королівства”, заява №28957/95, 3 липня 2002 р., § 124).

З ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Постановляє, що статтю 3 Конвенції не було порушено в частині стверджуваного побиття заявника в СІЗО Івано-Франківської області;
2. Постановляє, що статтю 3 Конвенції було порушено в частині відсутності ефективного офіційного розслідування скарг заявника про побиття в СІЗО Івано-Франківської області;
3. Постановляє, що статтю 3 Конвенції було порушено в частині умов утримання заявника в “коридорі смерті”;
4. Постановляє, що було порушено статтю 8 Конвенції;
5. Постановляє, що було порушено статтю 9 Конвенції;
6. Постановляє
 - (а) що держава-відповідач повинна сплатити заявнику протягом трьох місяців такі суми:
 - (і) 2 000 (дві тисячі) євро як компенсацію моральної шкоди в українських гривнях за курсом на день розрахунку;
 - (іі) 1 000 (одну тисячу) євро судових витрат в українських гривнях за курсом на день розрахунку;
 - (ііі) будь-який податок, який може справлятися з вищевказаних сум;
 - (в) що після закінчення вищевказаних трьох місяців до остаточного розрахунку на вищевказані суми нараховуватиметься відсоток, що дорівнює граничній кредитній ставці Європейського центрального банку, що діятиме в період несплати, плюс три відсоткових пункти;
7. Відхиляє решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською і повідомлено письмово 29 квітня 2003 р. відповідно до правила 77 §§2 і 3 Регламенту Суду.